

זה לא אישי, זה שלטוני

דן בן-דוד

אני קורא את המאמרים, שומע את השיח הציבורי, וחש כאילו כולם ראו סרט אחר ממני במהלך הקיץ. השאלה אם ועדה ממלכתית או ציבורית צריכה לבחון מי אשם, השאלה אם לבחון רק את מה שאירע הקיץ או ללכת מספר שנים אחורה כדי לכלול אחרים – כל אלה שאלות חשובות, אך הן עוסקות בתפאורה במקום בטיפול שורש אמיתי בסוגיה המרכזית: בעית היעדר משילות במדינת ישראל.

הבעיה שהתגלתה בקיץ 2006 גדולה הרבה יותר מתפקודו של אדם זה או אחר. מקורה בשיטה מכשילה שבה מתמודדים אנשים מוכשרים וטובים לצד נטולי כשרון ו/או יושר. הבעיה נעוצה במערך קלוקל של תמריצים אישיים – לאו דווקא כלכליים – ארגוניים וניהוליים ברמת המיקרו וברמת המאקרו.

זו מדינה עם תקציבי עתק שאינה מתפקדת כהלכה מזה שנים רבות. אם, עד לאחרונה, עיקר ההוכחה לכך היתה בתחומים אזרחיים – כגון חינוך, רווחה, בריאות ותשתיות – היום מתברר לכולנו שלרשימה העגומה הזו צריכים להוסיף גם את תחום הבטחון. אם, עד היום ניתן היה להשלות את עצמנו שהתפקוד הבלבולני והלקוי יפגע בנו בעיקר בעתיד הרחוק, הוספת המימד הבטחוני לתמונה הכוללת הופכת את הבעיה לקיומית עכשווית.

זו מדינה שהיא אלופה בהקמת ועדות והסקת מסקנות. מההפתעה הגדולה והימ"חים הריקים ב-1973 ועד לגשר המכביה, אולמי ורסיי והגידול התלת-עשורי בעוני ובאי-שוויון. מה עדיין לא נחקר כאן? אז מסיקים מסקנות, הכתובות נכתבות על הקיר – עד שמופתעים שוב בפעם הבאה. עריפת ראשים אינה תחליף למשילות.

במקום להתמקד במי אשם ואיך כשל, הגיעה העת לתעל את האנרגיות הקיימות היום להקמת ועדה ממלכתית שתבחן את שני התחומים המרכזיים של משילות. התחום הראשון, ברמת המיקרו: שינוי המבנה ואופן הפעולה של משרדי הממשלה – כולל בטחון – והרשויות הציבוריות כדי לספק את השירותים הנדרשים בדרך היעילה, המהירה, ההוגנת והשקופה ביותר תוך שמירה קפדנית על זכויותיהם של מקבלי ונותני השירותים. התחום השני, ברמת המאקרו: שינוי שיטת הממשל בישראל. כתב המינוי של הוועדה חייב לעסוק בטיפול שורש בתחומים אלה במקום בתוצאות של מבנה שלטוני לקוי מיסודו.

ברמת המאקרו, אין להערכתי מנוס ממעבר למשטר נשיאותי – דומה, אך לא זהה לדגם האמריקאי – שבו הנשיא בוחר אנשי מקצוע כשרים הכפופים לו במקום את יריביו הפוליטיים העיקריים לתפקידי מפתח בקבינט (במצב הקיים של ניגודי אינטרסים אינהרנטיים בצמרת הכי בכירה, אין זה מפתיע שתהליך קבלת החלטות תקין אינו נמצא כלל בלקסיקון שלנו). נדרש משטר שבו הנשיא וכל אחד מחברי הכנסת נבחרים באופן אישי וישיר על ידי הבוחרים, שבו גם הנשיא וגם הח"כים נבחרים לכהונות קבועות כדי לאפשר מערך תכנון ותקצוב ארוך טווח, שבו קיימת מערכת מושכלת של איזונים ובלמים בין הרשות המבצעת לרשות המחוקקת.

בין אם אלה יהיו מסקנות הוועדה ברמת המאקרו ובין אם לאו, חשוב מאוד שוועדה עם מנדט לבחינת כל מערך המשטר והממשל תקום מיד ותסיק מסקנות תוך שנה לכל היותר. בנוסף למשפטנים ולאקדמאים שיתנו את מימד העומק לוועדה, חשוב מאוד לצרף גם אנשים בכירים בעלי נסיון מוכח בתחום הניהול. יש במגזר הפרטי בארץ מנהלים מהשורה הבינלאומית הראשונה, אנשים שנולדו וגדלו כאן, שמכירים את המנטאליות הישראלית ויודעים להפיק ממנה את המיטב. כמו כן, ישנם לא מעט אנשים מוכשרים שעברו דרך השירות הציבורי – אך אינם עוד תלויים בו – המבינים היטב מהן הדרישות הייחודיות מהמגזר הציבורי ויודעים לאתר ולהצביע על הכשלים המבניים בו.

בצומת הדרכים הקריטית הזו, בהינתן הסכנות מבחוח ומבית, תתקבלנה בקרוב החלטות שתקבענה את עתיד המדינה, או אם יהיה כלל עתיד למדינה. הקמת ועדה ממלכתית בנושא המשילות – ויישום מלא של מסקנותיה – יכולה להיות המורשת של אהוד אולמרט לדורות הבאים.